

A magyar nyelv változásai az egyes nyelvi szinteken szeminárium tematikája

Magyartanár osztatlan képzés
2020/2021. I. félév

Óraszám: heti 2 óra, kreditszám: 4

A kurzus fő célja, hogy a tanárszakos hallgatók alaposabban megismerjék a magyar nyelv történeti változásának azokat a legfontosabb területeit, amelyek az iskolai nyelvtanoktatásban a legjobban alkalmazhatók. A hang- és morfématörténet egyes kérdései mellett nagy hangsúlyt kapnak még a szófaji változások és a jelentésváltozások kérdései. A vonatkozó nyelvtörténeti ismeretek átadásán túl fontos szerepet kapnak a szemináriumon a történeti forrásszövegek és szótárak felhasználását is célzó konkrét elemzések, gyakorlatok.

Tematika:

1. A magyar hangrendszer történeti fejlődése. A hangváltozások kihatása a magyar szótövek történeti fejlődésére. Az analógia fogalma és hatása a szótövek a szótövek mai alakjára.
2. A szóelemek története: Általános kérdések; a szóelemek alaktörténete; a szótövek; a szóalakok elemezhetősége; a szóelemek és a szóalakok változásai, grammatikalizációs folyamatok. Szavak, szerkezetek morfológiai tagoltságának változásai és a jelentés.
3. A szófajok története: Az alapszófajok (fogalomjelölők) rendszere és története; a névmások rendszere és története; az igenevek; az indulatszók; a kötőszók és módosítószók; a névutók és az igekötők; a névelők. A szófaji változás történeti kérdései.
4. A szójelentés változásai. A jelentésváltozás osztályozása a jelentésváltozás lefolyásának módja szerint: névátvitel és jelentésátvitel (hasonlóság és érintkezés alapján). A jelentésváltozások irányai. Poliszémia, homonímia, paronímia történeti összefüggésekben.
5. Az állandósult szókapcsolatok kialakulásának és változásának kérdései.

Irodalom:

- Bárczi - Benkő - Berrár: A magyar nyelv története. Bp. 1967. (és a további kiadások) [a megfelelő fejezetek]
- D. Máta Mária: A szófaj történet történeti problematikája. Magyar Nyelvőr CXXIX. köt (2005) 495-509.
- E. Abaffy Erzsébet: Szóvégrendszerünk az ő- és az ómagyar korban. A szóvégi redukálódás. Magyar Nyelv LXX. (1974) 430-440, illetve Magyar nyelvtörténet. Tanulmánygyűjtemény. Szerk. E. Abaffy Erzsébet I-II. Bp. 1976. (= *NyvtörtTgy.*) 4-17.
- É. Kiss K. – Gerstner K. – Hegedűs A.: Kis magyar nyelvtörténet. PPKE 2013. 47-54, 66-70.
- Forgács Tamás: Grammatikalizálódás az igekötők körében. Uráli grammatizáló, BUM 4. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet 2005, 88-116.
- Horger Antal: Az analógia fogalma. *NyvtörtTgy.* I-II, 237-245. és Bynon, Theodora: A hangváltozás + Az analógia. In: Bynon: Történeti nyelvészet. Bp. 1997. Osiris. 34-49.
- Károly Sándor: Szavak, szerkezetek morfológiai tagoltságának változásai és a jelentés. In: Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstana köréből. Tankönyvkiadó. Bp., 1980. 121-155.
- Kiss J. – Pusztai F.: Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003. [a megfelelő fejezetek]
- Magyar nyelv a középiskolák számára. 12. osztály. Mozaik Kiadó 2017. 54-135.

Oszkó Beatrix: Nyelvtörténet dióhéjban. KRE Bölcsészettudományi Kar.

https://btk.kre.hu/nyelveszet/images/oszko_beatrix_web_2019.pdf

Sebestyén Árpád: A magyar nyelv névutórendszere. Bp., 1965. 187-199 (-209). (A névutós szerkezetek keletkezése.)

Szilágyi Ferenc: Hodu utu rea – vagyis hadútra („Álszavak”: névutók, ragok, kötőszók, névelők) In: Szilágyi F.: A magyar mondat regénye. Budapest 1983., 64–101.

Szilágyi Ferenc: „Meg-megáll, körülnéz, most kapja, hirtelen...” (A határozószók, határozói igenevek, a módosító szók s az igekötők.) In: Szilágyi F.: A magyar mondat regénye. Budapest 1983., 134–160.

A kurzus teljesítésének feltételei: rendszeres órákra készülés a kijelölt szakirodalomból; a házi feladatok rendszeres elkészítése, zárthelyi dolgozat. Az óra jelenléti formában zajlik, amíg a járványhelyzet nem teszi szükségessé az online platformra való áttérést.

Szeged, 2020. szeptember 7.

Prof. Dr. Forgács Tamás
egyetemi tanár